

Sygn. akt I ACa 644/12

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 13 września 2012 r.

Sąd Apelacyjny w Poznaniu, I Wydział Cywilny w składzie:

Przewodniczący:	SSA Bogdan Wysocki /spr/
Sędziowie:	SA Jan Futro SA Jacek Nowicki
Protokolant:	st. sekr. sąd. Izabela Kyc

po rozpoznaniu w dniu 13 września 2012 r. w Poznaniu

na rozprawie

sprawy z powództwa I. E. i L. E.

przeciwko Skarbowi Państwa : 1. Szefowi Wojskowego Zarządu Infrastruktury w P., 2. Dowódcy Jednostki Wojskowej nr (...) w P.

o zapłatę

na skutek apelacji pozwanego

od wyroku Sądu Okręgowego w Poznaniu

z dnia 14 maja 2012 r., sygn. akt I C 2435/11

- zmienia zaskarżony wyrok w ten sposób, że oddala powództwo i nie obciąża powodów obowiązkiem zwrotu stronie pozwanej kosztów procesu;
- nie obciąża powodów obowiązkiem zwrotu pozwanemu kosztów procesu w postępowaniu apelacyjnym.

/-/ J. Futro /-/ B. Wysocki /-/ J. Nowicki

Sygn. akt I ACa 644/12

UZASADNIENIE

Powodowie I. E. i L. E. po ostatecznym sprecyzowaniu żądania wnieśli o zasądzenie od **pozwanego Skarbu Państwa -- Wojskowego Zarządu Infrastruktury w P.** na ich rzecz kwoty 152.000 zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia wyrokowania do dnia zapłaty, tytułem odszkodowania za umniejszenie wartości nieruchomości. Jako podstawę prawną roszczenia powodowie wskazali art. 322 i art. 324 ustawy Prawo ochrony środowiska w zw. z art. 435 k.c.

Pozwany wniósł o oddalenie powództwa w całości oraz o zasądzenie od powodów na jego rzecz kosztów procesu.

Wyrokiem z dnia 14 maja 2012 r. Sąd Okręgowy w Poznaniu, zasądził od pozwanego reprezentowanego przez Dowódcę Jednostki Wojskowej nr (...) w P. na rzecz powodów: I. E. kwotę 76.000 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 14 maja 2012 r., L. E. kwotę 76.000 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 14 maja 2012 r. (pkt 1), kosztami procesu w całości obciążył pozwanego (pkt 2 i 3).

Podstawę rozstrzygnięcia stanowiły następujące ustalenia faktyczne i wnioski.

Powodowie: I. E. i L. E. jako małżonkowie są współwłaścicielami na zasadzie wspólności majątkowej nieruchomości położonej przy ul. (...) w L., stanowiącej działki nr (...).

Na nieruchomości znajduje się budynek mieszkalny jednorodzinny o powierzchni użytkowej 122,62 m², wolnostojący dwukondygnacyjny, budynek gospodarczy o powierzchni 70 m² oraz niezabudowana działka gruntu nr (...) o powierzchni 730 m².

W obecnie obowiązującym Studium (...) przyjętym uchwałą Nr XXIII/129/2008 Rady Miasta L. z dnia 25 września 2008 r. nieruchomość powodów dla działki nr (...) położona jest na obszarze przeznaczonym pod zabudowę mieszkaniową i usługową, z postulowaną funkcją strefy koncentracji usług.

Wojewoda W. rozporządzeniem nr 82/03 z dnia 17 grudnia 2003 r. w sprawie utworzenia obszaru ograniczonego użytkowania dla lotniska wojskowego P. -K. (Dz. U. Woj. W. z 2006 r. Nr 129 poz.902), zarządził utworzenie obszaru ograniczonego użytkowania, który to obszar został podzielony na pięć stref oznaczonych od A do E. Rozporządzenie weszło w życie z dniem 1 stycznia 2004 r. Według treści załącznika nr 3 do powyższego rozporządzenia nieruchomość powodów położona była w strefie „B”. W załączniku nr 3 do rozporządzenia Wojewoda W. określił ograniczenia w zakresie przeznaczenia terenów, wymagania techniczne dotyczące budynków oraz sposób korzystania z terenów na obszarze ograniczonego użytkowania. Dla strefy B ograniczył przeznaczenie terenu przez zakaz tworzenia nowych terenów zabudowy mieszkaniowej w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego związanych ze stałym pobytem dzieci i młodzieży, takich jak internaty, domy dziecka itp., zakaz tworzenia obszarów A ochrony uzdrowiskowej; dopuszczono możliwość tworzenia nowych terenów zabudowy mieszkaniowej wyłącznie jako uzupełnienie istniejących ciągów zabudowy i tylko na podstawie opracowanych planów zagospodarowania przestrzennego. W strefie tej, w zalecanym sposobie korzystania z terenu, dopuszczono lokalizowanie nowych obiektów nie wymagających ochrony akustycznej i niepowodujących zwiększenia hałasu dla zabudowy mieszkaniowej. Jako wymagania techniczne dotyczące budynków wskazano, iż w nowopowstających i istniejących budynkach z pomieszczeniami wymagającymi ochrony akustycznej należy zapewnić właściwy klimat akustyczny poprzez stosowanie przegród zewnętrznych o odpowiedniej izolacyjności akustycznej.

Rozporządzenie to następnie uległo zmianie w dniu 31 grudnia 2007 r. (rozporządzeniem Wojewody W. nr 40/07 z dnia 31 grudnia 2007 r. zmieniającym rozporządzenie w sprawie utworzenia obszaru ograniczonego użytkowania dla lotniska wojskowego P. - K. w P. (Dz. Urz. Woj. W. Nr 200, poz.3873). W znowelizowanym rozporządzeniu wprowadzono zamiast pięciu, trzy strefy ograniczonego użytkowania oznaczone cyframi rzymskimi od I do III. Nieruchomość powodów znalazła się poza strefą obszaru ograniczonego użytkowania.

Lotnisko w K. istnieje od II wojny światowej, użytkowane jest jako miejsce startów i lądowań samolotów odrzutowych od lat 60-tych. Do końca 2003 r. stacjonowały tam samoloty MIG 21, od 2004 r. stacjonowały i latały samoloty Iskra. Obecnie lotnisko jest bazą dla samolotów F-16.

Powodowie pismem z dnia 20 sierpnia 2004 r. wezwali Dowódcę Wojsk Lotniczych Obrony Powietrznej Kraju w W. o wypłacenie odszkodowania tytułem naprawienia szkody wynikającej ze spadku wartości rynkowej nieruchomości

położonej w L. przy ul. (...) na działce nr (...) i zabudowanej nieruchomości położonej w L. przy ul. (...) na działce nr (...) w związku z długotrwałym poziomem hałasu na terenie obszaru ograniczonego użytkowania P.K.

Biegła sądowa - rzeczoznawca majątkowy - E. W. wydała opinię w przedmiotowej sprawie. Przedmiotem opinii było ustalenie utraty aktualnej wartości rynkowej przedmiotowej nieruchomości z uwagi na hałas emitowany przez samoloty korzystające z lotniska P. - K.. Biegła uznała, iż przedmiotowa nieruchomość w wyniku hałasu spowodowanego oddziaływaniem lotniska wojskowego P. - K. od momentu kiedy zaczęły na lotnisku stacjonować samoloty F-16, utraciła swoją dotychczasową wartość rynkową. Wartość rynkową nieruchomości określono w podejściu porównawczym, metodą korygowania ceny średniej polegającą na określeniu wartości nieruchomości przy założeniu, że wartość wycenianej nieruchomości jest równa cenom, jakie uzyskano za nieruchomości podobne, które były przedmiotem obrotu rynkowego, skorygowanym ze względu na ceny różniące nieruchomości podobne do nieruchomości wycenionej. Biegła ustaliła wartość rynkową nieruchomości według stanu nieruchomości na 7 marca 2011 r. Biegła ustaliła, że nieruchomości w miejscowości objętej analizą - w S. L. w której nie ma hałasu pochodzącego z oddziaływania lotniska, uzyskują ceny wyższe niż nieruchomości w miejscowości L., w której znajduje się hałas pochodzący z oddziaływania lotniska. Różnica wartości rynkowej dla nieruchomości działki nr (...) zabudowanej domem mieszkalnym jednorodzinny i gospodarczym, przy przyjętych transakcjach do porównania z miasta L. i S. L. wynosi 61.000 zł. Natomiast różnica wartości rynkowej dla nieruchomości niezabudowanej działki nr (...), przy przyjętych transakcjach do porównania z miasta L. i S. L. wynosi 91.000 zł. Biegła ustaliła utratę wartości przedmiotowej nieruchomości na poziomie 10,7%.

W sprawie wydała również opinię biegła z zakresu ochrony przed hałasem - A. K., na podstawie wykonanych badań i analiz dokonując oceny uciążliwości akustycznych powodowanych funkcjonowaniem lotniska w zakresie zgodności z obowiązującymi normami budowlanymi. W szczególności biegła określiła, czy poziom hałasu emitowany przez samoloty korzystające z lotniska wojskowego P. - K. w P. przekracza standardy niezbędne dla utrzymania jakości środowiska, a także czy hałas przekracza dopuszczalne normy. Biegła przeprowadziła badania akustyczne poprzez rejestrację łącznych wartości poziomu ekspozycyjnego hałasu pochodzącego od dwóch przelotów następujących bezpośrednio po sobie i na ich podstawie obliczyła wartości poziomu ekspozycyjnego hałasu dla przelotu jednego samolotu. Biegła uznała, że działalność lotniska powoduje niezgodną z przepisami degradację klimatu akustycznego wewnątrz budynku, a zapewnienie właściwych warunków akustycznych budynku wymaga podjęcia działań zwiększających izolacyjność akustyczną przegród zewnętrznych. Biegła na podstawie analiz stwierdziła, że w 2010 r. funkcjonowanie lotniska powoduje naruszenia wymogów obowiązującej normy we wszystkich podlegających ochronie akustycznej pomieszczeniach w budynku tj. w porze dziennej, w pokojach około 2,7 - 4,7 dB, w kuchniach i łazienkach około 1,2 - 1,7 dB, w porze nocnej w pokojach od 15,1 - 17,1 dB, w kuchni i łazienkach 8,6 - 9,1 dB, a także dotyczą środowiska zewnętrznego w otoczeniu budynku w porze dziennej około 10 dB. Biegła podkreśliła, że wobec wysokich wartości równoważnego poziomu hałasu lotniczego panującego przed elewacją budynku w rozważanych okresach czasu, tło akustyczne w środowisku zewnętrznym w szczególności hałasy drogowe, nie ma wpływu na wypadkowy poziom hałasu przed elewacją budynku i wewnątrz pomieszczeń chronionych. Klimat akustyczny wewnątrz budynku dla rozważanej sytuacji jest w całości kształtowany przez oddziaływanie akustyczne lotniska. Otrzymane wyniki przekraczają poziom dopuszczalny hałasu w środowisku zewnętrznym, określony dla terenów zabudowy mieszkaniowej, w porze dziennej o 9,6 dB, w porze nocnej natomiast o 12,8 dB. Zachowanie ogólnie obowiązujących dla terenów poza obszarem ograniczonego użytkowania warunków akustycznych w środowisku zewnętrznym wymagałoby całkowitej rezygnacji z lotów nocnych w rejonie posesji powodów i drastycznego ograniczenia liczby lotów dziennych. Oddziaływanie akustyczne lotniska dla rozważanej intensywności operacji lotniczych powoduje wewnątrz budynku powodów przekroczenie dopuszczalnych wartości poziomu dźwięku określonych w obowiązującej normie PN - 87/B-02151/02 „Akustyka budowlana”.

W ocenie Sądu Okręgowego w świetle dokonanych ustaleń faktycznych żądanie powodów zasługiwało w całości na uwzględnienie.

Do oceny czy powodom została wyrządzona szkoda istotne znaczenie miało to, że początkowo przedmiotowa nieruchomość była w strefie obszaru ograniczonego użytkowania lotniska wojskowego P. - K.. Okoliczność ta stanowiła

podstawę do wystąpienia przez powodów z roszczeniami odszkodowawczymi przeciwko Skarbowi Państwa w oparciu o przepisy art. 129 ust.2 i 136 ust.3 ustawy p.o.ś. Następnie wraz ze zmianą rozporządzenia Wojewody W. znalazła się poza tą strefą. Jednakże nieruchomość znajdowała i nadal znajduje się na obszarze funkcjonowania lotniska wojskowego P. - K..

W art. 129 - 136 ustawy uregulowano samodzielne podstawy odpowiedzialności odszkodowawczej związanej z ograniczeniem sposobu korzystania z nieruchomości oraz z utworzeniem obszaru ograniczonego użytkowania, a przesłankami tej odpowiedzialności są: wejście w życie rozporządzenia lub aktu prawa miejscowego powodującego ograniczenie sposobu korzystania z nieruchomości, szkoda poniesiona przez właściciela nieruchomości, jej użytkownika wieczystego lub osobę której przysługuje prawo rzeczowe do nieruchomości oraz związek przyczynowy między wprowadzonym ograniczeniem sposobu korzystania z nieruchomości a szkodą. Natomiast w sytuacji, gdy nie mamy do czynienia z odszkodowaniem związanym z ograniczeniem sposobu korzystania z nieruchomości, podstawą prawną roszczeń jest art. 435 k.c., który znajduje zastosowanie na zasadzie odesłania z art. 322 p.o.ś. Zgodnie z tym przepisem, do odpowiedzialności za szkody spowodowane oddziaływaniem na środowisko stosuje się przepisy kodeksu cywilnego, jeżeli ustawa nie stanowi inaczej. Zatem powództwo podlegało rozpoznaniu na podstawie art. 435 k.c. w zw. z art. 322 p.o.ś. Nie ma bowiem wątpliwości, że lotnisko jest jednostką organizacyjną wprawianą w ruch za pomocą sił przyrody, której istnienie i praca są uzależnione od wykorzystywania sił przyrody (art. 435 § 1 k.c.). Natomiast utrata wartości nieruchomości na skutek oddziaływania na nie emisji jest w myśl art. 361 § 2 k.c. rzeczywistą stratą wyrażającą się w zmniejszeniu aktywów. Wartość straty powodów być może będzie ewoluowała, zależnie od wielkości emisji oraz sytuacji na rynku obrotu nieruchomościami, ale pozostanie to bez wpływu na wysokość ustalonego odszkodowania. Ocena raz wyrządzonej szkody nie ulega bowiem zmianie na skutek późniejszych wydarzeń.

W ocenie Sądu powodowie udowodnili, że spadek wartości posiadanej przez nich nieruchomości jest skutkiem hałasu, emitowanego przez lotnisko P.-K. w P., w szczególności samolotów F-16 (art. 6 k.c.). Od momentu kiedy została wprowadzona strefa ograniczonego użytkowania i zaczęły na lotnisku stacjonować nowe samoloty, rozpoczęła się tendencja spadkowa wartości nieruchomości znajdujących się zarówno w strefie jak i poza nią, ale na obszarze oddziaływania lotniska.

Odpowiedzialność prowadzącego zakład na własny rachunek nie jest, na gruncie art. 435 k.c., uzależniona od osiągnięcia zysków oraz wykazania bezprawności jego działania. Powstaje ona niezależnie od winy sprawcy szkody i bez względu na to, czy szkoda powstała w warunkach zachowania bezprawnego. Prowadzący na własny rachunek przedsiębiorstwo lub zakład wprawiany w ruch za pomocą sił przyrody może uwolnić się od odpowiedzialności tylko przez wykazanie, że szkoda nastąpiła z powodu siły wyższej, wyłącznej winy poszkodowanego lub wyłącznej winy osoby za którą nie ponosi odpowiedzialności. W niniejszej sprawie natomiast sytuacje takie nie miały miejsca, w szczególności niedopuszczalnym byłoby przyjęcie, że szkoda, jakiej doznali powodowie, nastąpiła wyłącznie z ich winy (wobec świadomego nabycia przez nich prawa własności nieruchomości w sąsiedztwie lotniska wojskowego i akceptowania niniejszego stanu rzeczy do dnia wytoczenia powództwa), co mogłoby ewentualnie zwolnić pozwanego z odpowiedzialności.

Powodowie wykazali w oparciu o opinię biegłej E. W., że wartość ich nieruchomości uległa zmniejszeniu z uwagi na hałas emitowany przez samoloty korzystające z lotniska P. - K.. Powodowie nie mogą korzystać ze swojej nieruchomości wolnej od hałasu lotniczego, przekraczającego dopuszczalne przez obowiązujące prawo poziomy emisyjne. Stąd utrudnione jest zamieszkiwanie na nieruchomości i korzystanie z budynku mieszkalnego. Co jest także istotne, z opinii biegłej z dziedziny akustyki wynika jednoznacznie, że hałas emitowany przez F-16 przekracza dopuszczalne standardy środowiska i ma decydujący wpływ na kształtowanie się cen na rynku nieruchomości, a co wynika z opinii biegłej z dziedziny nieruchomości.

Uznając zatem odpowiedzialność Skarbu Państwa wynikającą z art. 435 k.c. w zw. z art. 322 ustawy Prawo ochrony środowiska Sąd na podstawie zebranego materiału dowodowego przyjął, iż odszkodowanie z tytułu spadku wartości nieruchomości winno wynosić kwotę 152.000 zł

Powodowie są współwłaścicielami przedmiotowej nieruchomości na zasadzie wspólności ustawowej majątkowej małżeńskiej. W myśl przepisów kodeksu rodzinnego i opiekuńczego każdy z małżonków może samodzielnie dochodzić roszczeń z tytułu szkód w majątku wspólnym, a uzyskane z tego tytułu kwoty wchodzą do majątku wspólnego, niezależnie od tego czy zasądzone zostały na rzecz jednego, czy też na rzecz obojga małżonków (por. art. 31 § 1 k.r.o. oraz art. 36 § 2 k.r.o.).

Mając na uwadze powyższe oraz to, że zobowiązania pieniężne są podzielne (art. 379 § 2 k.c.), Sąd zasądził od pozwanego Skarbu Państwa reprezentowanego przez Dowódcę Jednostki Wojskowej nr (...)w P. na rzecz każdego z powodów kwoty po 76.000 zł tytułem odszkodowania (łącznie 152.000 zł).

Sąd zasądził odsetki od kwot 76.000 zł od dnia wyrokowania tj. 14 maja 2012 r., kierując się treścią art. 363 § 2 k.c. Wysokość odszkodowania została bowiem ustalona według cen z daty wyrokowania i od tego dnia pozwany pozostaje w opóźnieniu ze spełnieniem świadczenia - art.481 § 1 k.c.

O kosztach procesu, Sąd orzekł na podstawie art. 98 § 1 i 3 k.p.c. i art. 100 k.p.c.

Apelację od wyroku złożył pozwany, zaskarżył go w całości. Pozwany zarzucał rozstrzygnięciu:

- zasądzenie odszkodowania pomimo, że: zgodnie z Rozporządzeniem Wojewody W. w sprawie utworzenia o.o.u. lotniska wojskowego P. - K. nieruchomość powoda znajduje się poza obszarem ograniczonego użytkowania; nie istnieje adekwatny związek przyczynowy pomiędzy hałasem na nieruchomości powoda, a spadkiem wartości nieruchomości powoda; powód nie wykazał dowodami faktu, że doznał szkody związku z funkcjonowaniem lotniska wojskowego P. – K.,
- naruszenie przepisów kodeksu cywilnego dotyczących zasad i przesłanek odszkodowania a w szczególności przepisu art. 361 k.c. czego skutkiem jest zasądzenie kwoty powodującej bezpodstawne wzbogacenie powoda kosztem pozwanego,
- oparcie wyroku o wadliwe, niekompletne i nieznajdujące oparcia w zebranych materiale dowodowym wnioski opinii biegłych sądowych,
- naruszenie przepisów rozporządzeń Ministra Środowiska i Ministra Ochrony Środowiska w sprawie dopuszczalnych poziomów hałasów w środowisku, poprzez ich niezastosowanie, wskutek czego Sąd ustalił, że powód doznaje hałasu przekraczającego dopuszczalny poziom,
- naruszenie przepisów kodeksu cywilnego dotyczących zasad i przesłanek odszkodowania a w szczególności przepisu art. 361 k.c. w zw. z art. 435 k.c., czego skutkiem jest zasądzenie kwoty powodującej bezpodstawne wzbogacenie powoda kosztem pozwanego,
- naruszenie prawa w tym w szczególności art. 435 k.c. poprzez przyjęcie, że zaktualizowały się przesłanki do zasądzenia odszkodowania, w okolicznościach wykazanych przez powoda,

Pozwany ponadto podniósł zarzut przedawnienia roszczeń dochodzonych pozwem opartych o przepisy art. 435 k.c.

Wskazując na te zarzuty pozwany wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku poprzez oddalenie powództwa w całości i zasądzenie od powodów na rzecz pozwanego kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych, w tym kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu apelacyjnym.

Powodowie wnieśli o oddalenie apelacji oraz o zasądzenie od pozwanego na ich rzecz kosztów postępowania przed Sądem II instancji, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja jest zasadna.

Ustalenia faktyczne sądu I instancji w przeważającej części nie budzą wątpliwości i stąd Sąd Apelacyjny przyjmuje je za podstawę własnego rozstrzygnięcia.

Nie dotyczy to jedynie ustalenia Sądu Okręgowego, zgodnie z którym powodowie doznali szkody majątkowej, w wysokości kwoty zasądzonej w wyroku, z tytułu spadku wartości nieruchomości w związku z faktycznym oddziaływaniem na te nieruchomości jednostki wojskowej stacjonującej na lotnisku wojskowym P. – K., a operującej na samolotach bojowych typu F-16.

Ustalenie takie nie znajdowało bowiem, jak trafnie podnosi się w apelacji, dostatecznego oparcia w zebranych materiale dowodowym.

W szczególności za jego podstawę nie mogła służyć opinia biegłej z dziedziny szacowania nieruchomości E. W., przede wszystkim z uwagi na zawarte w niej, dyskwalifikujące opinię, istotne błędy metodologiczne.

Biegła, jako podstawę swoich wyliczeń przyjęła ceny rynkowe nieruchomości w L., gdzie położona jest nieruchomość powodów oraz w S. L., zakładając jednocześnie a priori, że różnica w tych wartościach (na niekorzyść L.) jest wynikiem wyłącznie oddziaływania na nieruchomości położone w L. lotów wykonywanych przez samoloty stacjonujące na lotnisku.

Tymczasem do przyjęcia takiego założenia nie było w sprawie wystarczających podstaw.

Różnice w cenach analogicznych nieruchomości położonych w różnych miejscowościach kształtują się w oparciu o szereg czynników, zarówno o charakterze obiektywnym (czynniki geograficzno - środowiskowe, infrastruktura, w tym komunalna i oświatowa, połączenia komunikacyjne, itp.), jak i subiektywnym (poczucie bezpieczeństwa, moda, czy wręcz snobizm oraz wzgląd na swoiście rozumiany „prestizż” danej miejscowości).

Bez pogłębionych badań nie sposób uznać, aby ustalony przez biegłą poziom cen nieruchomości w S. L. wyższy niż w L., był wyłącznie wynikiem braku oddziaływania na tą miejscowość hałasu lotniczego.

Metoda ustalania szkody, zastosowana przez biegłą, a zaakceptowana przez sąd I instancji, mogłaby znaleźć usprawiedliwienie jedynie wówczas, gdyby ustalono, że przed 2004r, tzn. przed wprowadzeniem do służby na lotnisku K. samolotów bojowych F – 16, ceny rynkowe nieruchomości w L. oraz w S. L. kształtowały się na takim samym poziomie, a różnice na niekorzyść nieruchomości lubońskich pojawiły się dopiero po wprowadzeniu lotów na tych samolotach, co ma się wiązać, według powodów, z przekraczaniem dopuszczalnych norm hałasu.

W tym przedmiocie biegła nie przedstawiła jednak żadnych danych ani ich fachowej oceny.

Przeciwnie, opinia opiera się wyłącznie o badanie cen transakcyjnych w latach 2009 – 2011, czyli w okresie, gdy wspomniane loty odbywały się już od szeregu lat.

Biegła zatem wyprowadziła wnioski opinii, przyjmując apriorycznie za ich podstawę przesłankę, której istnienie miała dopiero obowiązek zbadać.

Skoro wymieniona opinia nie mogła stanowić podstawy do ustalenia wysokości szkody oraz jej związku przyczynowego z hałasem emitowanym przez samoloty bojowe, podzielić należy zarzut apelacji, iż powodowie nie wykazali w sposób dostateczny zarówno istnienia po ich stronie szkody oraz jej wysokości (art. 6 kc w zw. z art. 361 § 2 kc), jak i normalnego związku przyczynowego między hipotetyczną szkodą, polegającą na utracie wartości nieruchomości, a hałasem wywoływanym przez loty samolotów z lotniska wojskowego P. – K., co skutkowało oddaleniem powództwa.

Powództwo podlegało jednak oddaleniu także z innych, bardziej zasadniczych przyczyn.

Nie było bowiem podstaw do przyjęcia odpowiedzialności pozwanego na podstawie przepisu art. 435 § 1 kc.

Ratio legis zawartego tam uregulowania opiera się na dwóch zasadniczych założeniach.

Po pierwsze, że „prowadzący na własny rachunek przedsiębiorstwo lub zakład” posługuje się przy tej działalności urządzeniami, których funkcjonowanie, z samej natury, związane jest z podwyższonym ryzykiem powstania szkody na osobie lub mieniu bądź znacząco może wpływać na zwiększenie jej rozmiarów (por. uzasadnienie do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 12 lipca 1977r w spr. IV CR 216/77, OSNCP, z. 4 z 1978r, poz. 73).

Dodatkowo jednak należy też zakładać, że posługujący się takimi urządzeniami musi uzyskiwać z tego dla siebie określoną korzyść (głównie majątkową).

Tylko wówczas bowiem uzasadnione staje się obciążenie go szczególnie zaostrzonymi (na zasadzie ryzyka) rygorami odpowiedzialności odszkodowawczej (cuius commodum, eius periculum).

W judykaturze również akcentuje się okoliczność, iż podstawową przesłankę odpowiedzialności na podstawie art. 435 § 1 kc stanowi ryzyko wyrządzenia szkody **związane z działalnością gospodarczą** (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 9 maja 2008r w spr. III CSK 360/07, LEX nr 424387).

Niewątpliwie również Skarb Państwa w pewnych sytuacjach może odpowiadać na zaostrzonych zasadach, wynikających z przepisu art. 435 § 1 kc.

Będzie tak jednak tylko wówczas, gdy Państwo (za pomocą swojej emanacji prawnej, określonej w art. 33 kc i art. 34 kc) działa w sferze tzw. dominium, występując jako równorzędny innym podmiot w stosunkach cywilnoprawnych. W takiej sytuacji osoba prawna, jaką jest Skarb Państwa działa „na własny rachunek”, uzyskując dla siebie korzyści związane z prowadzeniem „przedsiębiorstw lub zakładów”.

Odmiennie kształtuje się sytuacja, gdy Państwo realizuje swoje uprawnienia i obowiązki związane z jego funkcją władczą (tzw. imperium).

Dotyczy to m.in. czynności związanych z wykonywaniem zadań Państwa w zakresie obronności, w tym funkcjonowaniem Sił Zbrojnych RP i wchodzących w ich skład jednostek organizacyjnych.

Zadania te wykonywane są wyłącznie w interesie ogólnonarodowym (ogólnospołecznym), a nie w interesie Skarbu Państwa jako podmiotu cywilnoprawnego, na podstawie Konstytucji i przepisów szczególnych o obronności, w oparciu o środki pozyskiwane z danin publicznych.

Nie sposób byłoby w tej sytuacji przyjąć, że jednostka wojskowa jest „przedsiębiorstwem” lub „zakładem”, prowadzonym „na własny rachunek”, w rozumieniu art. 435 § 1 kc, a więc, że za szkody związane z jej działalnością Skarb Państwa odpowiada na zasadzie ryzyka (innym zagadnieniem jest ewentualna odpowiedzialność na podstawie art. 435 § 2 kc, co pozostaje bez związku z rozpoznawanym sporem).

Poza tym, przyjmuje się, że w przepisie art. 435 § 1 kc chodzi o przypadki, w których zastosowana jako źródło energii siła przyrody stanowi siłę napędową przedsiębiorstwa i zakładu **jako całości**. Dla przyjęcia odpowiedzialności na zasadzie ryzyka nie jest zatem wystarczające wykorzystywanie sił przyrody jedynie dla uruchomienia niektórych elementów lub urządzeń (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 9 maja 2008r w spr. III CSK 360/07, LEX nr 424387 oraz z dnia 10 października 2008r w spr. II CSK 232/08, LEX nr 497665, zob. też A. Rzetecka – Gil, komentarz do art. 435 kc, w: „Kodeksy cywilny. Komentarz, Zobowiązania – część ogólna”, LEX/El 2011 i powołane tam dalsze przykłady z orzecznictwa i literatury prawniczej).

Trudno byłoby w tym kontekście uznać jednostkę wojskową Sił Zbrojnych za zakład uruchamiany „jako całość” siłami przyrody tylko dlatego, że posługuje się ona, jako uzbrojeniem, poruszonymi w ten sposób pojazdami bojowymi.

Gdyby zatem poszukiwać, w realiach rozpoznawanej sprawy, odpowiedzialności pozwanego na podstawie przepisów o czynach niedozwolonych, to w grę wchodziłaby jedynie odpowiedzialność na zasadach ogólnych, wynikających z przepisów art. 415 kc oraz art. 417 §1 kc.

Z oczywistych względów o odpowiedzialności pozwanego na takiej podstawie nie może być jednak mowy, a to z uwagi na niewykazanie po jego stronie przesłanek bezprawności oraz winy.

Skutkuje to zmianą zaskarżonego wyroku w całości i oddaleniem powództwa.

Zaistniały jednocześnie przesłanki, o jakich mowa w art. 102 kpc, uzasadniające nieobciążanie powodów obowiązkiem zwrotu pozwanemu kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu przed Sądem Okręgowym.

Powodowie znajdują się w dość trudnej sytuacji majątkowej, co stanowiło podstawę do zwolnienia ich w całości od kosztów sądowych.

Nadto znaleźli się oni w dość specyficznej sytuacji procesowej.

W dacie wniesienia powództwa ich nieruchomości znajdowała się bowiem w granicach obszaru ograniczonego użytkowania, ustanowionego dla lotniska wojskowego P. – K..

Mogli oni zatem liczyć, że podstawą odpowiedzialności odszkodowawczej pozwanego będą przepisy art. 129 ust. 2 w zw. z art. 136 ust. 2 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001r – Prawo ochrony środowiska (tekst jedn. Dz. U. z 2008r, nr 25, poz. 150 ze zm.).

Podstawa ta odpadła, z przyczyn niezależnych od powodów (zmiana aktu prawa miejscowego) dopiero w trakcie procesu.

W tym stanie rzeczy na podstawie przepisu art. 386 § 1 kpc oraz powołanych wyżej przepisów prawa materialnego Sąd Apelacyjny orzekł jak w punkcie 1 sentencji wyroku.

Z przyczyn, o których ostatnio była mowa, Sąd Apelacyjny uznał też za uzasadnione nieobciążanie powodów obowiązkiem zwrotu pozwanemu kosztów procesu w postępowaniu apelacyjnym.

Dlatego na podstawie przepisów art. 102 kpc w zw. z art. 391 § 1 zd. 1 kpc orzeczono jak w punkcie 2 wyroku.

/-/ J. Futro /-/ B. Wysocki /-/ J. Nowicki